

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-493-1-111>

**UNDERTANDING THE ESSENCE OF “DIGITAL EVIDENCE”
IN CASES OF ADMINISTRATIVE OFFENSES:
A THEORETICAL AND LEGAL STUDY**

**РОЗУМІННЯ ЗМІСТУ «ЦИФРОВИЙ ДОКАЗ» У СПРАВІ
ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ:
ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ**

Fortuna T. Yu.

*External Postgraduate Student at the
Department of Constitutional and
Administrative Law,
Zaporizhia National University
Zaporizhia, Ukraine*

Фортуна Т. Ю.

*здобувач кафедри конституційного
та адміністративного права
Запорізького національного
університету
м. Запоріжжя, Україна*

У статті 251 КУпАП закріплено, що доказами у справах про адміністративні правопорушення є «будь-які фактичні дані», однак зміст цього поняття законодавець не розкриває. Така невизначеність ускладнює правозастосування: суди та органи, що розглядають справи, вимушені самостійно встановлювати критерії належності, допустимості й достовірності, що веде до фрагментарної та нерівномірної практики. Проблема загострюється в умовах цифрової епохи, коли до матеріалів провадження дедалі частіше долучають електронні документи, дані з мобільних пристроїв, записи камер спостереження чи відомості з інтернет-ресурсів, для яких потрібні чіткі орієнтири оцінювання. Наукова думка зазвичай пропонує тлумачити «фактичні дані» як будь-які відомості про факти, здатні встановлювати обставини справи, що дозволяє охопити і традиційні, і цифрові джерела інформації. Втім, для уніфікації підходів до доказування доцільно законодавчо конкретизувати це поняття – або через запровадження у КУпАП відкритого, але структурованого переліку форм доказів із врахуванням цифрових, або шляхом ухвалення узгодженого міжгалузевого визначення, яке забезпечить передбачуваність і єдність практики [1; 2].

У науковій літературі питання сутності доказів розглядається крізь кілька різних підходів. Один із них, який можна виокремити як першу групу, виходить із розуміння фактичних даних як фактів об'єктивної дійсності. Прихильники цього підходу наголошують, що факти існують незалежно від знань чи уявлень осіб, які здійснюють правосуддя у справах про адміністративні правопорушення. У такому контексті «факт» постає як фрагмент реальності, що має власне право на

існування, не будучи зумовленим чи залежним від суб'єктивного сприйняття судді, учасників провадження або інших осіб. Саме ця об'єктивність і відокремленість факту від людської свідомості вважається визначальною рисою фактичних даних, що дозволяє використовувати їх як надійну основу доказування [3].

Друга група виходить із того, що «фактичні дані» – це насамперед відомості про факти, тобто інтелектуально опосередкований результат пізнання події чи стану речей. Вони набувають доказового значення не як «чисті» фрагменти реальності, а як інформація, сприйнята, осмислена і зафіксована певним суб'єктом у визначеній формі. Відтак вирішальними стають питання джерела цих відомостей, способу їх одержання, каналу комунікації, а також умов фіксації та збереження, що особливо помітно у випадку цифрових даних.

Третя, інтегративна, позиція розглядає фактичні дані як єдність трьох елементів: змісту (відомостей про факт), носія/джерела та процесуальної форми їх легітимного здобуття й закріплення. У межах цього підходу «дані» стають доказами лише за умови дотримання критеріїв належності, допустимості, достовірності та достатності, причому для цифрових слідів принциповими є автентифікація, забезпечення цілісності та відтворюваність процедур. Така концепція долає розрив між «фактом як реальністю» і «фактом як інформацією», поєднуючи онтологічний і процесуальний виміри доказування.

На наш погляд, наведені підходи не позбавлені вразливостей: сам по собі «факт» – як фрагмент об'єктивної реальності – не набуває доказового статусу доти, доки не буде перетворений на перевірювану інформацію про цей факт. Тобто доказовим значенням володіє не «річ у собі», а відомості про неї, зафіксовані й внесені в процес у належній формі. Саме тому слушною є позиція, що ототожнювати «факт» із «доказом» некоректно, адже доказ – це інформація (відомість) про факт, а не сам факт; відповідно, однакове тлумачення цих категорій нівелює інформаційний, джерельний і процесуальний виміри доказування, без яких неможливо оцінити належність, допустимість і достовірність даних [4].

Позицію другої групи підтримують автори, які тлумачать «фактичні дані» як власне докази, здатні встановлювати або спростовувати обставини, що підлягають доведенню, а також як сукупність джерел, з яких такі відомості отримує суб'єкт доказування. Інакше кажучи, у центрі уваги тут перебуває не лише зміст інформації, а й її походження та шлях включення до процесуальної сфери. Такий підхід докладно обґрунтовано О. Остапенком у монографії «Адміністративна деліктологія: соціально-правовий феномен і проблеми розвитку» (1995), де фактичні дані розглядаються водночас як інформаційний

результат пізнання події і як структурований набір джерел її підтвердження, що дозволяє пов'язати епістемічний і процесуальний виміри доказування та забезпечити перевірюваність отриманих висновків [5]. Слід підкреслити, що в провадженні у справах про адміністративні правопорушення докази мають двоїсту природу. З одного боку, це відомості, які набувають статусу юридичних фактів і дають змогу встановити подію правопорушення, а також наявність чи відсутність вини конкретної особи. З іншого – це передбачені законом джерела й форми фіксації, у яких такі відомості містяться та через які вони вводяться в процес: саме ці носії забезпечують перевірюваність, належність і допустимість даних. Отже, доказ поєднує змістовний компонент (інформацію про факти) і процесуальний компонент (належне джерело та спосіб одержання і закріплення), без чого неможливі ані встановлення істини у справі, ані справедливе рішення.

Думка третьої групи є найбільш поширеною і сприйнятою більшістю вчених (В. Авер'янов, Ю. Битяк, П. Голосніченко, Є. Додін, Л. Коваль, О. Кузьменко, В. Колпаков, Т. Камзюк, О. Остапенко і інші), які вважають, що під фактичними даними слід розуміти відомості про факти, отримані із законних джерел, а безпосередньо відомостями про факт – інформацію, що забезпечує пізнання факту [6; 7; 8; 9; 10; 11; 12].

У науковому дискурсі окремої уваги заслуговують і нестандартні підходи до формулювання поняття «доказ». Так, С. Дуженко розглядає факти чи фактичні дані, які становлять зміст доказів, як відомості про події або обставини, що відбулися в минулому. Вони, на думку дослідника, є результатом безпосереднього спостереження за явищами, яке саме по собі становить особливу пізнавальну діяльність і фіксується у доказах. Важливим є висновок ученого про те, що на початковому етапі процесу доведення термін «фактичні дані» не слід вживати як синонім поняття «доказ», навіть якщо його тлумачити не як явище об'єктивної реальності, а як продукт пізнавальної діяльності на різних стадіях адміністративного чи митного провадження.

Цікаво, що проблематику співвідношення понять «факт», «фактичні дані», «відомості про факти» та «доказова інформація» ще у 2003 році розглядав В. Шевченко. Його висновки отримали подальший розвиток і були враховані у навчальному посібнику «Адміністративна відповідальність», виданому у 2016 році під авторством В. Колпакова, О. Кузьменка та інших науковців, що свідчить про тяглість наукових пошуків у сфері уточнення дефініцій та про актуальність питання й сьогодні [10; 11, с. 102-105].

Звідси випливає ключова процесуальна теза: у справах про адміністративні правопорушення учасники оперують не «голими» фактами, а відомостями про факти, тобто інформацією, що набуває

доказового статусу лише після надання їй належної процесуальної форми. Незафіксовані або одержані поза встановленою процедурою відомості не є доказами, навіть якщо відображають реальні події.

Література:

1. Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ. Загальна частина: навч. посіб. В. В. Середа, М. П. Гурковський, М. В. Ковалів, Ю. С. Назар та ін.; За заг. ред. В. В. Середи. – Львів: Львів. держ. ун-т внутр. справ. 2015. 512 с.
2. Завальний М. В. Особливості порушення справи про адміністративне правопорушення. *Юридична наука і практика*. 2011. № 1. С. 78-83
3. Гапонюк М. Третє око або відеозапис як засіб доказування. *Юридична газета online*. 21 березня 2016. URL: <http://yur-gazeta.com/publications/practice/kriminalne-pravo-ta-proces/trete-ok-abo-videozapis-yak-zasib-dokazuvannya.html>
4. Остапенко О. І. Адміністративна деліктологія: соціально-правовий феномен і проблеми розвитку. Львів: Ін-т внутр. справ при Укр. акад. внутр. справ, 1995. 312 с.
5. Коваль Л. В. Адміністративне право: курс лекцій. Київ: Вентурі, 1996. 208 с.
6. Адміністративна відповідальність в Україні: навч. посіб. 2-е вид., переоб. і доп. / За заг. ред. А. Т. Комзюка. Харків: Ун-т внутр. справ, 2000. 112 с.
7. Адміністративне право України: підручник / В. Б. Авер'янов, Є. В. Додін, І. М. Пахомов і ін. Одеса: Юридична література, 2003. 896 с.
8. Адміністративне право: навч. посіб. Київ: Правова єдність, 2009. 536 с.
9. Колпаков В. К., Гордєєв В. В. Адміністративно-деліктний процес: навч. посіб. Харків: Харків юридичний, 2012. 227 с.
10. Кузьменко О. В. Курс адміністративного права України: підручник / За ред. Колпакова В. К., Кузьменко О. В., Пастуха І. Д. Київ: Юрінком Інтер, 2013. 868 с.
11. Адміністративна відповідальність: курс лекцій. Колпаков В. К. і ін.; за ред. О. В. Кузьменко. Київ: Юрінком Інтер, 2016. 567 с.